

TÜRKİYE'NİN TOPLUMSAL YAPISI

1.ÜNİTE

Toplumsal Yapıyı Açıklayan Kavram ve Kuramlar

1) TOPLUMSAL YAPI KAVRAMI

- İzmir Selçuk'taki Efes Antik Kenti ise Ege Bölgesi'nde yaşamış eski uygarlıkların en görkemli örneklerindendir.
- Büyüklüğü, uygarlık düzeyi, ekonomik uğraşısı, dili, dini, inandığı değerler ve uyduğu kurallar ne olursa olsun, ortak bir yaşayışa sahip her insan topluluğu bir toplum meydana getirir.
- Toplum bir araya gelen insanların basit bir toplamı değildir, toplumsal ve fonksiyonel olarak farklılaşmış kişiler arasında eş güdümlü eylemlerin yer aldığı bir örgüt biçimidir. Öte yandan her toplumda görülen iki evrensel özellik söz konusudur. Her toplum bir iç düzene yani belli bir yapıya sahiptir. Toplamların iç düzeni ya da yapısı, toplumsal ve ekonomik koşullara bağımlı olarak farklı değişim hızlarına sahiptir. Toplumsal yapı kavramı, toplum içinde olup biteni gözlemlemeye, açıklamaya ve analiz etmeye yardımcı olan bir araç olması açısından önem taşımaktadır. Toplumsal yapı kavramı, çeşitli toplumların yapısını, toplumsal olayları, toplumsal gelişmeleri, toplumsal ilişkileri ortaya koymaya ve bu konularda yasalara ulaşmaya çalışan sosyolojinin en temel kavramlarından biridir. Bu kavram, ilk kez Herbert Spencer tarafından kullanılmıştır. Radcliffe-Brown, toplumsal yapıyı kişiler arası tüm ilişkiler olarak görmektedir. Bazı sosyologlar da toplumsal yapıyı toplumdaki sürekli ve örgütlenmiş ilişkiler olarak tanımlamaktadır. Örneğin Ginsberg'e göre toplumsal yapı, toplumu oluşturan temel grup ve kurumlardan meydana gelmektedir. Bu yaklaşıma göre toplumsal yapı yalnızca kurumsal düzenlemeleri ve sosyal gruplar arasındaki ilişkileri kapsamaktadır. Durağan bu yapı anlayışına göre, toplumsal yapının kurucu öğeleri nüfus, çevre ve yerleşim, ekonomi, toplumsal sınıflar, eğitim, siyaset, hukuk, aile ve dindir. Diğer bir yaklaşıma göre, toplumsal yapı rol fikriyle sınırlandırılmaktadır. Nadel, toplumsal yapı kavramını somut nüfustan hareketle bireyler arası davranışlardaki roller çerçevesinde açıklamaktadır. Aynı şekilde Gerth ve Mills de "kurum" kavramının anahtar biriminin rol olduğunu ve kurumun da sosyal yapı kavramındaki temel birim niteliği taşıdığını ileri sürmektedir. Toplum yaşamının varlığı ve sürekliliği için yerine getirilmesi zorunlu olan temel toplumsal fonksiyonlar vardır;

- neslin sürdürülmesi,
- yeni üyelerin toplumsallaştırılması
- bireylerin yaşama bir anlam ve amaçla bağlanması
- mal ve hizmetlerin üretimi,
- dağılımı ve toplumda düzenin sağlanması gibi.

Merton ise kişinin çevresini kültürel ve toplumsal olmak üzere iki farklı yapının oluşturduğunu ileri sürmektedir.

Kültürel yapı, belli bir toplum ya da grup üyelerinin ortak davranışlarını yöneten örgütlenmiş bir dizi normatif değerlerdir.

- Toplumsal yapı ise bir toplumun ya da grubun üyelerinin çeşitli şekillerde içinde bulundukları örgütlenmiş bir dizi toplumsal ilişkilerdir.

2) TOPLUMSAL YAPININ PARÇALARI

- Toplumsal yapının parçaları; toplumsal statü, toplumsal rol, toplumsal gruplar, toplumsal sınıf, toplumsal ağ, toplumsal kurumlar ve kültürdür.

a) Toplumsal Statü

- Statü, kişinin toplumsal yapı içinde işgal ettiği konumdur.
- Örneğin; öğretmen, öğrenci, din adamı, polis ve sanatçı gibi .
- Bireyin statüsü onun toplumda kim olduğunu ve kimlerle ilişki kuracağını gösterir.

Örneğin, hastanede çalışan bir hasta bakıcı çalıştığı kurumda doktorlar, hemşireler, sağlık memurları, hasta bakıcılar, teknisyenler, hizmetliler, güvenlik görevlileri, yöneticiler, memurlar, hastalar ve hasta yakınları ile karşılıklı ilişki içindedir.

Bireyin sahip olduğu statü zamanla değişebileceği gibi, birden fazla statüye de sahip olabilir, buna statü dizisi adı verilir

Statü dizileri toplumun kurumları ve alt sistemleri arasında karşılıklı bağımlılığı sağlamaktadır.

Aynı birey farklı toplumsal sistemlerle ilişkili olabilir.

Toplumsal statüler gibi bireyler de statülerinin sayıları ve karmaşıklığı açısından farklılıklar gösterirler.

Karmaşık toplumsal yapıda her bireyin aynı karmaşıklıkta statü dizileri bulunmaz

Bireyin sahip olduğu statülerden biri, diğerlerine göre daha fazla önem taşıyabilir ve bireyin toplum içindeki kimliğini belirler. **Buna temel ya da master statü adı verilir**

Örneğin, tiyatroya uzun yıllar emek vermiş bir tiyatroçunun temel ya da master statüsü tiyatro oyunculuğu olabilir.

Bireyler toplum içindeki statülerini iki biçimde elde ederler: Edinilmiş ve kazanılmış statüler. Edinilmiş statü, bireyin doğrudan bir çabası olmadan, kendi dışındaki faktörler tarafından sağlanan statüdür.

Yaş, cinsiyet ve doğumla beraber sahip olunan özellikler buna örnek olarak verilebilir.

Kazanılmış statü ise bireyin kendi isteği ve çabalarıyla gönüllü olarak elde ettiği statüdür.

Üniversitede rektör olmak ya da öğrenci olmak buna örnek olarak verilebilir.

Geleneksel toplumlarda yaş, cinsiyet ve gelinen sosyal köken gibi edinilmiş statüler baskınken modern toplumlarda kazanılmış statülerin daha yaygın olduğu söylenebilir.

Statülere ilişkin normlar bulunmaktadır.

Bu normlar, statülere ilişkin hakları, görevleri, ayrıcalıkları ve zorunlulukları kapsamaktadır.

Söz konusu normlar bireylere değil, statülere ilişkindir.

b) Toplumsal Rol

Rol, belirli bir statüyü iflgal eden kişiden beklenen davranıştır.

Statü ve rol aynı madalyonun farklı iki yüzü gibidir.

Statü bireye belli hak ve yükümlülükler getirirken; rol, bunun gereklerini yerine getirmektir.

Bir kültür içinde normlar, roller yoluyla öğrenilir.

Toplumsallaşma, büyük ölçüde rol davranışları sürecidir

Roller, kültürel sistemlerin nasıl eyleme geçirildiğini gösterirler.

İşgal ettiğimiz statüde davranırken semboller sistemini (kelimeler, dil, değerler, formel ve informal normlar) dikkate almamız gerekir

Örneğin, adliyede çalışan bir kâtabın statüsü gereği yerine getirdiği roller, yine adliyede başka statülerde görev yapan bir hâkimden, avukattan ya da güvenlik görevlisinden çok farklı olacaktır.

Rol, bir bireyin işgal ettiği statüde ne yaptığıdır.

Rol, bireyin statüsünün zorunluluklarını yerine getirdiği, ayrıcalıklarından yararlandığı bir davranış biçimidir.

Toplumda aynı statüde bulunan kişiler farklı şeyler yaparlar, bu farklılığı ortaya çıkaran roldür.

Bireylerin çeşitli statüleri işgal etmesi ve bu statülere uygun rol davranışlarında bulunması diğer taraftan çatışma olasılığını da artırmaktadır.

Rol çatışması sosyolojik anlamda iki veya daha fazla statüde oynanan rollerin çatışması olarak tanımlanabilir.

Bu çatışma statü dizilerinin bir sorunudur

c) Toplumsal Gruplar

Toplumsal grup, statü ve rolleri arasında belirli ilişkileri olan iki veya daha fazla kişiden oluşur.

Grup üyeleri benzer değer, norm ve beklentileri paylaşırlar.

Aile, arkadaş grupları, şirketler buna örnek verilebilir.

Gruplar en yaygın biçimde birincil ve ikincil gruplar olarak incelenir.

Birincil gruplar, birbirleriyle sevgi, özveri gibi duygularla yaklaşan ve yoğun ilişki içinde olan insanlardan oluşur. Aile, arkadaş grupları, akrabalar gibi.

İkincil gruplar ise birbirleriyle geçici bir biçimde ilişki kuran ve çıkar amacı taşıyan gruplardır. Resmî örgütler, şirketler ve siyasi partiler gibi

Bu ikiliye bir kişi daha katılır ve grup üç kişiden oluşursa bu kez üçlü yani "triad" ismini alır.

Simmel'e göre üçlü gruptan birinin ayrılması grubun dağılmasına neden olmazken ikili gruptaki bir ayrılma grubun varlığını sona erdirmesi anlamına gelecektir.

- İkili grupta sadece bir ilişki varken, gruba katılan her bireyle ilişki sayısı da geometrik bir şekilde artacaktır

d) Toplumsal Sınıf

- Toplumsal sınıf, insanların toplumsal ve ekonomik pozisyonlarına göre bu pozisyonu bilincinde olsun veya olmasın bölünmeleridir.
- Toplumsal sınıflar, maddi ve kendiliğinden oluşan gerçeklerdir
- Sosyal bilimciler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan toplumlarda üç temel sınıfın varlığına işaret ederler. Bunlar;

a) **Üst sınıf:** Büyük ölçekli sermaye, mülk ve rant sahiplerinden oluşan ve burjuvazi olarak da anılan bir sınıftır.

b) **Orta sınıf:** Kendi içinde eski orta sınıf ve yeni orta sınıf olmak üzere ikiye ayrılır.

1) **Eski orta sınıf** Endüstri Devrimi ile birlikte ortaya çıkan, az sayıda işçinin çalıştığı küçük ve orta ölçekli işletme sahiplerinden ve kendi hesabına çalışan esnaf ve zanaatkârlardan oluşmaktadır.

2) **Yeni orta sınıf ise Endüstri** Devrimi sonrasında genellikle hizmet sektörünün gelişimi ile birlikte ortaya çıkan bir sınıftır.

- Literatürde büyük tartışmalara konu olmakla beraber, yeni orta sınıf da genellikle kendi içinde üst-orta ve alt-orta sınıf biçiminde ikiye ayrılabilir.
- Üst-orta sınıf** içinde kamu ve özel sektördeki kurum ve kuruluşlarda çalışan üst düzey yöneticiler ile teknik iş gücü becerilerine sahip profesyoneller (avukatlar, eczacılar, mühendisler, doktorlar vb.) ele alınırken, alt düzey profesyoneller, orta ve alt kademe yöneticiler ve memurlar genellikle **alt-orta** sınıf içinde ele alınmaktadır

c) **Alt sınıf:** Kamu ve özel sektörde vasıfsız ve düşük ücretli işlerde işçi statüsünde çalışan ve bu nedenle işçi sınıfı olarak adlandırılan sınıftır. Alt sınıfta yer alan bireyler, genellikle vasıfsız ve eğitimsiz bir iş gücünden oluşur ve daha çok kol emeğine dayalı işlerde istihdam edilirler.

e) Toplumsal ilişkiler Ağı

Toplumsal ilişkiler ağı bir bireyin hem grup içinde hem de diğer gruplar, kuruluşlar ve kurumlarla olan bütün ilişkilerini kapsayan ağıdır.

Bu ağ, ailemizi, arkadaşlarımızı, diğer grupları ve ilişkide olduğumuz diğer bireyleri kapsar.

Toplumsal ilişkiler ağı, bireyler arası ilişkileri, grup içindeki ilişkileri, grupların diğer gruplarla, organizasyonlarla ve bütün toplumla ilişkisini içine alır.

Bir başka deyişle, toplumsal ilişkiler ağı, bir bireyin diğerleriyle ilişkisinden başlayıp, diğer bireylerin sosyal ilişkiler ağından diğerlerine geçerek, kuramsal olarak, sonuçta bütün toplum üyelerinin birbirine bağlandığı bir örüntüyü oluşturur.

Grup içindeki ilişkiler ağı “gevşek örülmüş” veya “sıkı örülmüş” olabilir.

Eğer üç kişiden oluşan bir arkadaş grubunda herkes birbirini yakından tanıyor ve yakın ilişkiler sürdürüyorsa bu grubun yapısının oldukça sıkı örülmüş olduğu söylenebilir.

Gevşek yapılı ilişkinin olduğu gruplar da olabilir.

Bu tip gruplarda grup içinde yalnız bir kişi diğerlerini tanımaktadır.

Granovetter’e göre, bu ayrı ilişkiler ağı kümeleri arasındaki bağlar genellikle zayıf bağlardır, örneğin aşina olma ilişkisi gibi.

Granovetter, zayıf ilişkilerin önemine değinirken, zayıf bağ ilişkisi içindeki bireylerin güçlü ilişkiler ağı içindeki bireylerden daha fazla bilgiye ulaşabildiklerini ileri sürmektedir.

Zayıf ilişkiler ağı diğer ilişki ağlarını birbirine bağlar.

Böylelikle ilişki ağları içlerine kapalı olmaktan çıkıp büyük bütünleşmiş bir sistem oluştururlar.

- Bu “köprü” ilişkiler daha büyük bir topluluk duygusu geliştirir.

f) Toplumsal Kurum

- Toplumsal kurum, toplumun yapısı ve temel değerlerinin korunması bakımından zorunlu sayılan, nispeten sürekli kurallar topluluğudur.

- Toplumsal kurumlar ve kurumsal kalıplar, belli bir toplumda hangi eylemlerin ya da ilişkilerin meşru ya da beklenen ilişkiler olduğunu kurallarla belirlerler.

- Sosyolojide toplumsal düzeni sağlayan kurumlar genelde aile, siyasal kurumlar, din, ekonomi ve eğitim kurumu olarak sıralanmaktadır.

g) **Kültür**

- Kültür, toplumda yaşayan insanların bütün öğrendikleri ve paylaştıklarını kapsayan bir kavramdır.
- Topluma katılan her yeni üye, bunu öğrenerek geliştirir ve bunlar duygu yüklüdür.
- Kültür, toplumsal bir üründür, insanlar arasındaki etkileşim sonucu doğar ve gelişir.
- Öğrenilmiş davranışlardan oluşur, yani doğuştan edinilmez.
- Kültür olduğu gibi kabul edilir, bir başka deyimle toplumun üyeleri, içinde yaşadığı kültürü nadiren sorgular.

 Semboliktir, dil aracılığıyla aktarılır. Yer ve zamana göre değişir

TOPLUMSAL YAPİYİ AÇIKLAYAN KURAMLAR

- Toplumsal yapıyı açıklayan kuramların başlıcaları yapısalcılık, yapısal fonksiyonalizm, sosyal alışveriş kuramı, çatışma kuramı ve evrimci sentez kuramıdır.

A. Yapısalcılık

Yapısalcılığın, sosyolojik anlamdaki en basit ve doğru tanımına göre “ilişki, taraflardan daha önemlidir.” Sosyolojik yapısalcılık Fransa’da Auguste Comte ve Almanya’da Karl Marx’ın çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır

B. Yapısal Fonksiyonalizm

Yapısal fonksiyonalizm, özellikle Comte, Spencer, Durkheim, Weber gibi klasik sosyologlardan ve antropolojideki fonksiyonalizmin ilk temsilcilerinden A.R. Radcliffe- Brown, B. Malinowski’den de etkilenmiştir.

Toplumdaki bütünleşme, değerler, normlar, durağanlık, düzen ve konsensus üzerinde odaklanmıştır. Başlıca temsilcileri T. Parsons, R.K. Merton, W. Ogburn, W. Buckley, E. Tiryakian olan yapısal fonksiyonalizmin temel kavramları; yapı, fonksiyon, toplumsal yapı, kültürel yapı, sistem, sosyal sistem, statü, rol, değer, norm, düzen, yapısal farklılaşma, dinamik denge ve konsensustur. Yapısal fonksiyonalizm, sosyolojide birbirleriyle karşılıklı bağımlı parçalardan oluşan birimlerin yani toplumsal yapıların çalışmasını amaçlamıştır.

Coser ve Rosenberg yapısal fonksiyonalistlerin sosyolojik kavramları tanımlamada birbirlerinden farklılıklar gösterdiklerini gözlemlemişlerdir.

Fakat iki anahtar kavramın tanımını üretmek olanaklıdır.

Yapı (structure) “görece durağan ve kalıplaşmış toplumsal birimler dizisi” veya “görece kalıcı kalıplar sistemini” anlatır

Coser ve Rosenberg fonksiyonu “bütünü oluşturan parçaların uyumu(adaptation) veya ayarlanması (adjustment) için gerekli toplumsal etkinliklerin sonuçları” şeklinde tanımlarlar.

Böylelikle, fonksiyon (function) yapı içindeki dinamik süreci anlatır.

Yapısal fonksiyonalizm çağdaş Amerikan sosyolojisinde uzun yıllar hâkimiyetini sürdürmüştür.

Toplumsal yapı ve işleyiş, sosyolojinin en temel konularından biri olagelmıştır.

Auguste Comte’a göre sosyoloji, toplumsal statik (yapı- structure) olduğu kadar toplumsal dinamik (süreç/ process- process/function) üzerinde çalışmaktadır.

Herbert Spencer’dir. Spencer’in toplumu yaşayan bir organizma olarak görmesi tartışması aşağıdaki noktalarda özetlenebilir:

1. Toplum ve yaşayan organizma her ikisi de büyüme eğilimi gösterirler.
 2. “Toplumsal bünyeler” (social bodies) ve “canlı bünyeler” (living bodies) her ikisi de hacimce büyürlerken yapıca da büyürler.
 3. Canlı bünyeler ve toplumsal bünyelerde her bir parça bir fonksiyon veya amaca hizmet eder.
 4. Hem canlı hem de toplumsal sistemlerde parçaların birinde meydana gelen bir değişme diğer parçaları ve sonunda bütünü etkilemektedir.
 5. Parçalar birbirine bağımlı olmakla beraber bağımsız olarak incelenebilirler.
- Comte ile başlayıp Spencer ile devam eden fonksiyonalist düşüncenin temel varsayımı, birbirlerine bağımlı parçalardan oluşmuş bir sistem olarak toplumun görüntülenebileceğidir.
 - Durkheim modern toplumu kendine ait bir gerçekliğe sahip organik bir bütün olarak görür.
 - Bu bütün “normal” durumunu sürdürebilmek için onu oluşturan parçalar tarafından sağlanan gereksinme veya fonksiyonlara sahiptir.
 - Radcliffe-Brown ve Malinowski toplumun yaşayan bir organizma olduğu görüşünü savunan sosyologlardan etkilenmiş ve organik model üzerine kurulu fonksiyonalist yaklaşıma katkıda bulunmuşlardır.
 - Radcliffe-Brown’un yapısal fonksiyonalist anlayışı çağdaş fonksiyonalist yaklaşımın temelini oluşturmaktadır.

Parsons'un kuramı, sistemin yenilenmesi ve varlığın sürdürülmesine yönelik bir inancı açıklamaktadır.

C. Yapısal Fonksiyonalizmin Eleştirisi

Bütün kuramlar gibi yapısal fonksiyonalizm, toplum doğası ve insan doğasına ilişkin birtakım özel varsayımlara dayanır.

Bu varsayımlar tutucu olma eğilimindedirler, yani bunlar toplumsal değişmeden çok varolan toplumsal yapıya odaklanmaktadır.

Toplumun düzenli bir biçimde birbirleri ile ilişkili olan parçaları içerdiği varsayılır.

Yapısal fonksiyonalizm, yalnızca düzenli bir topluma ilişkin belirli varsayımlara dayanmamakta fakat aynı zamanda insan doğasına ilişkin belirli varsayımları da yansıtmaktadır.

Fonksiyonalizm de insanlar, kurumları veya toplumsal yapıları biçimlendiren statü ve rolleri işgal eden soyutlamalar olarak nitelendirilmektedir.

En uç biçimiyle yapısal fonksiyonalizm, insan varlığını kurumsallaşma normu veya toplumsal kurallara göre rollerini oynayan yaratıklar olarak görmektedir.

Yapısal- fonksiyonalist yaklaşımın sunduğu insan, yaratıcılık ve seçiciliğe çok az yer veren toplumsal sınırlılıklar ve normlar tarafından belirlenmiştir

D. Sosyal Alışveriş Kuramı

Blau, sosyalleşmenin temeli olarak karşılıklılık ilkesine dayanarak, toplulukların yapı ve dinamiklerini çözümler.

Hem mikro hem de makro sosyolojik düzeylerde çalışan Blau, karmaşık örgütlenmeler içinde olduğu kadar küçük samimi gruplar içindeki toplumsal davranış farklılıklarını vurgular.

Blau'ya göre alışveriş pek çok ilişkinin temelini oluşturur fakat samimi ilişkilerdeki alışveriş ile karmaşık toplumsal örgütlerde gözlemlenen alışveriş arasında önemli farklılıklar vardır. Bu farklılıklardan bazıları şöyledir:

1. Yüz yüze ilişkilerde, ilişkiler doğrudandır; büyük topluluklarda toplumsal değerler karmaşık yapıların bir araya gelmesinde önemli bir rol oynarlar.
2. Karmaşık yapılar kısmen kurumlaştırılır; "bu kalıcı kurumsal ögeler topluluk yaşantısının diğer ögeleri üzerinde geleneksel zorlamalar sarf ederler". Yüz yüze ilişkiler böyle süre giden zorlayıcı bir güce sahip değildir.
3. Yüz yüze ilişkiler bireylerden oluşur; büyük toplumsal yapıların bileşenleri ise yine toplumsal yapılardır. Blau'nun toplum kavrayışı, klasik yapısal fonksiyonalizmle birçok konuda benzerlik taşımaktadır.

Blau, toplumsal yapıya ilişkin düşüncelerini şöyle açıklar:

- ✓ *Toplumsal yapı kavramı, onu oluşturan parçalar ve bunların arasındaki ilişkilerin basit ve somut tanımlamalarıyla başlar.*
- ✓ *Parçalar insan grupları veya sınıflardır, kadınlar ve erkekler, etnik gruplar veya sosyoekonomik tabaka gibi; onlar insanların değişik grup ve tabakalarındaki konumlarıdır.*
- ✓ *Parçaların kendi içinde olduğu kadar parçalar arası bağlantılarda insanların değişik gruplar ve tabakalar içindeki toplumsal ilişkileridir.*
- ✓ *Kendi içinde olduğu kadar, birbirleri arasında olan bu bağlantılar, insanların toplumsal etkileşimlerinde ve iletişimlerinde anlam bulan ilişkilerdir*

E. Sosyal Alışveriş Kuramının Eleştirisi

Homans, hem rasyonel hem de dış güçlerin etkisiyle belirlenmiş bir insan imajı sunar.

Homans kendi insan modelinin, kaynaklarını üstünlüğü için kullanan yeni "ekonomik insan" modeli olduğunu söyler.

Homans'ın insan imajı birçok eleştiriye maruz kalmıştır.

İnsanların doğasını hayvan doğasından çok az farklı bulan daraltılmış bir Skinnerci "davranışçı psikolojiye" dayanır.

Homans'ın yaklaşımı psikolojik indirgemecilik olarak nitelendirilmektedir

Blau'nun kuramının en büyük zayıflıklarından biri insan davranışlarının çoğunun alışveriş ile yönlendirildiği şeklindeki temel varsayımdır.

Blau'nun kuramı sosyolojik bakış açısından topluluklar içi ve arası farklılıkları çözümlemeye çalıştığından Homans'ın kuramından daha tamdır fakat kuramın sonuçları amaca ulaşmada yetersiz kalır.

F. Çatışma Kuramı

Çatışma, toplumsal yapının oluşumu, birleşimi ve korunması açısından araç olabilecek bir süreçtir. Grup içi ve gruplar arası sınırların belirlenmesi ve korunmasını olanaklı kılar.

Diğer gruplarla çatışma, grubu çevreleyen toplumsal dünya ile bütünleşmesini önleyerek, grubun kimliğinin yeniden benimsenmesine katkıda bulunabilir.

Çatışmanın tüm bu olumlu fonksiyonları bir grubun bir dış grupta çatışma hâlinde olduğu örneklerde görülebilir.

Çatışma kuramcılarına göre insan toplumları düzenli ve sistemli bir biçimde var olan, paylaşılan değer inanç ve çıkarlardan oluşmuş düzenli bir yapıya sahip değildir.

Aksine üye oldukları çeşitli grupların bir mücadele içinde yer aldığı, her grubun kendi gücü doğrultusunda bu mücadeleye katıldığı ve toplum içerisinde bir çatışmanın var olduğu bir yapı biçimidir.

Coser, yapısal fonksiyonalist geleneğe sıkıca bağlı kalmakla beraber, çatışmanın, iktidarla çatışma grupları arasında denge sağlayarak toplumun korunmasının bir aracı olabileceğini göstermiştir. Çatışma yaklaşımı içinde en bilineni Marksist yaklaşımdır.

Marx'a göre insanlık tarihi, bir şeye sahip olanlarla olmayanlar arasındaki bir sınıf mücadelesidir. Marx'a göre bir toplumun en önemli unsuru ekonomik sistem veya kendi deyimiyle üretimdir. Üretim biçimi olan bu alt yapı bir toplumdaki bütün sosyal ve kültürel şartları etkileyen ve değiştiren temel bir unsurdur.

Bir toplumun üst yapısını oluşturan politika, eğitim, hukuk, din, aile ve evlilik ise bu alt yapıya bağlı olarak değişir veya ondan temellenir.

Bir toplumdaki bütün sosyal pozisyon ve ilişkiler üretim ilişkileri tarafından tanımlanır.

Marx'a göre özel mülkiyete sahip olanlar bir toplum içindeki üretim sürecinde önemli bir güce sahiptirler, özel mülkiyete sahip olmayanlar ise emek güçlerini kiralayarak yaşamlarını sürdürürler. Diğer sınıfla olan farklılıkları ortaya çıkar ve tarihi sınıf mücadelesi başlar.

Marx'a göre modern toplumlarda ikili bir sınıf yapısı vardır.

Bunlardan birincisi güce, mal ve mülke sahip olan burjuvazi, diğeri ise güçsüz ve üyelerinin mal ve mülk sahipliği olmadığı proletaryadır.

Her iki sınıf doğuştan bir uyumsuzluk içindedir çünkü her iki sınıfın çıkarları farklıdır.

G. Çatışma Kuramının Eleştirisi

Çatışma yaklaşımı içinde en bilineni olan Marx'ın yaklaşımına yöneltilen en büyük eleştiri, Marx'ın toplumsal yapının belirleyici unsuru olarak alt yapıya (ekonomik ilişkileri) esas önemi vermesi, siyasal, hukuksal, felsefi, dinsel ve edebi alanları içine alan üst yapıyı ihmal etmesidir.

Marx'a göre ekonomik faktörler diğer olayları belirleyen ilk ve en önemli faktördür.

Buna göre Marx'ın kuramı tek yanlı nedensellik ilişkisine dayanır.

Marx, en büyük eleştiriye "ekonomik determinizm" anlayışından almaktadır.

Marx'ın sınıf kuramında kapitalist toplumda işçi sınıfının gittikçe daha fazla yoksullaşacağı, yaşam koşullarının daha kötü devrimci olacağı öngörülmektedir.

Toplumsal hizmetler genişlemiştir, iş güvenliği sağlanmıştır.

İşçi sınıfı böylece burjuvallaşmıştır.

Sınıf bilinci, Marx'ın beklediğinin tersine keskinleşmemiş, zayıflamıştır.

İşçiler sınıf mücadelesinden uzaklaşmış, orta sınıf değerlerine yönelmeye, orta sınıflara özenmeye başlamıştır.

H. Evrimci Sentez Kuramı

Lenski'nin tabakalaşma kuramı, çatışma kuramı ile fonksiyonalizmi evrimci bir çerçevede birleşik bir kuram içinde sentezleme girişimidir.

Lenski, radikal çatışma kuramından toplumun doğası, tabakalaşma sisteminde baskının kullanımı ve toplumsal çatışmanın yarattığı eşitsizlik derecesi aksiyomlarını alır.

Muhafazakâr fonksiyonalizmden ise insan doğası ve eşitsizliğin kaçınılmazlığı görüşlerini alır.

Lenski, hak ve ayrıcalıkların nasıl elde edildiği ve tabakalaşma sisteminde devletin rolünü açıklarken radikal ve muhafazakâr pozisyonlar birleştirmeye çalışır.

İ. Evrimci Sentez Kuramının Eleştirisi

Lenski insanlık tarihi boyunca toplumsal yapının başlıca belirleyenlerini şöyle tanımlamıştır:

- İnsanın kalıtsal mirası (yani, organik evrim süreciyle edindiği araçlar ve davranışsal eğilimler)
- Bu mirası arttırmak için yavaş yavaş şekillendirdiği teknolojiler,
- İnsan etkinliği ve teknolojik gelişmesine çevresel engeller, özellikle diğer toplumlardan bilgi akışını engelleyen çevreler,
- Arazi kaynak tabanlarını koruma mücadelesi veren toplumlar arasındaki ölümcül yarış

TÜRKİYE’NİN TOPLUMSAL YAPISI İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

- Türk sosyoloji yazınında yapı olgusuyla ilgili araştırmaları inceleyen Başak’ın tespitlerine göre; bu araştırmalarda başat kuramsal yaklaşımlar Marksist ve yapısal fonksiyonalist yaklaşımlardır.
 - Türkiye’de toplumsal yapı üzerine yapılan ilk çalışmalar, Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin tarafından gerçekleştirilmiştir.
 - Türkiye’de en fazla okunan sosyolog olma unvanını elinde bulunduran Ziya Gökalp, II. Mevlutiyet ve Cumhuriyet Dönemi siyasi çevrelerinin teorisyenliğini üstlenmiştir.
 - Gökalp, Çalışmalarında saltanat, hilafet, Batılılaşma, halkçılık, demokrasi, siyasi ve ekonomik bağımsızlık, laiklik, eski Türk medeniyeti gibi Cumhuriyet’in başat konularını, Cumhuriyet öncesinde ele almış bir sosyologdur.
 - Pozitivist sosyolojinin düşün ilkelerini tümüyle ülkemize aktaran Gökalp’in sosyoloji anlayışının temelini kültür uygarlık, evrensel sosyoloji-millî sosyoloji, ilkel toplumlar-uygar toplumlar gibi ikili ayrımlar oluşturur.
- Prens Sabahattin, ülkemizde bir Fransız sosyologu olan F. Le Play’in temsilcisi olarak tanınmış ve değerlendirilmiştir.
- Prens Sabahattin ve Ziya Gökalp’in de asıl amacı toplumsal sorunlara radikal çözümler önermek değil, belli bir düzen içerisinde imparatorluğu yıkılmaktan kurtarmak olmuştur.
- Prens Sabahattin’e göre bir toplum ve yönetim erkini düzelterek için o toplumun sosyal yapısını tanımak ve diğer sosyal yapılarla arasındaki ayrımı belirlemek gereklidir.
- Prens Sabahattin’e göre sosyal sorunların ana nedeni “yapı sorunu”dur ve bütün problemler kamucu yapıdan bireyci yapıya geçememekten kaynaklanmaktadır.
- Ali Erkul, Prens Sabahattin’in Türk sosyolojisine olan katkılarını 4 başlıkta toplar:Toplumsal yapı araştırmalarını getirmiş ve bu çalışmalarda bilimsel yöntemin kullanılmasını önermiştir.
- Eğitim alanında, kız erkek ayrımı göz etmeksizin, devlet ya da aile koltuk değneklerine dayanan tüketici memur tipi yetiştirmek yerine, kişisel girişimciliğe dayanan üretici bireyler yetiştirecek aydınların yetiştirilmesini önermiştir.
- Saha araştırmalarının olumlu etkileri üzerinde durmuştur.
- Araştırmalara bilgi ve kolaylık sağlama açısından sınırlı olsa da Osmanlı toplum yapısını belirlemiştir.
- Niyazi Berkes, sosyoloji alanında Türkiye’de yayımlanan ilk monografiyi 1942 yılında “Bazı Ankara Köyleri Üzerine Araştırma” isimli çalışmasıyla yapmıştır.
- “Türkiye’de Çağdaşlaşma” (1973) adlı çalışması ise sosyolojinin en önemli eserlerindendir.
- Türk sosyoloji yazınında toplumsal yapıyla ilgili yazılarda en çok adı geçen ve atıf yapılan iki yazar Behice Boran ve 2007 yılında kaybettğimiz Mübeccel Belik Kıray’dır.
- Behice Boran’ın 1945 yılında yayınladığı “Toplumsal Yapı Araştırmaları” adlı eserinde amacı; “bir topluluğun sosyal yapısının farklılaştığı fonksiyonel kısımlar arasındaki ilişkileri aydınlatmaktır.” Boran’a göre her toplum bir kurumlar topluluğudur.

AOFDersleri.com